
MONOGRAFIE PRAWNICZE

SPOŁECZNE
ZABEZPIECZENIE
EMERYTALNE
PRACOWNIKÓW
– MIĘDZY PRAWEM A RYNKIEM

URSZULA KALINA-PRASZNIC

Wydawnictwo C. H. Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

URSZULA KALINA-PRASZNIC • SPOŁECZNE ZABEZPIECZENIE
EMERYTALNE PRACOWNIKÓW – MIĘDZY PRAWEM A RYNKIEM

Polecamy inne nasze publikacje:

T. Major (red.)

**UBEZPIECZENIE SPOŁECZNE MIGRUJĄCYCH
PRACOWNIKÓW ORAZ OSÓB PROWADZĄCYCH
DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ**

Prawo dla firm

A. Wypych-Żywicka

**LEKSYKON PRAWA UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH
100 PODSTAWOWYCH POJĘĆ**

Leksykony prawnicze

J. Strusińska-Żukowska, B. Gudowska (red.)

**USTAWA O SYSTEMIE UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH.
KOMENTARZ**

Komentarze Becka

UBEZPIECZENIE SPOŁECZNE, wyd. 6

Twoje Prawo

Legalis

System Informacji Prawnej

www.sklep.beck.pl

SPOŁECZNE
ZABEZPIECZENIE
EMERYTALNE
PRACOWNIKÓW
– MIĘDZY PRAWEM A RYNKIEM

DR HAB. PROF. NADZW. UWR
URSZULA KALINA-PRASZNIC

WYDAWNICTWO C.H. BECK
WARSZAWA 2012

Redaktor prowadzący:
Magdalena Cymerska

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

© **Wydawnictwo C.H. Beck 2012**

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H. Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-3444-8

ISBN e-book 978-83-255-3445-5

Spis treści

Wykaz skrótów.....	VII
Wykaz literatury.....	IX
Wstęp.....	XIX
Rozdział I. Tektoniczna ewolucja systemów emerytalnych	1
1. Wpływ kryzysów ekonomicznych w XIX i XX w. na systemy emerytalne (od liberalizmu do interwencjonizmu).....	1
1.1. Wprowadzenie	1
1.2. Okres do I wojny światowej	3
1.3. Okres do II wojny światowej.....	8
1.4. Okres po II wojnie światowej (do lat 70.).....	13
2. Reformy końca XX wieku (od interwencjonizmu do neoliberalizmu).....	23
2.1. Reformy parametryczne.....	23
2.2. Reformy paradygmatyczne	32
Aneks.....	47
Rozdział II. Ewolucja finansowania ubezpieczenia społecznego w Polsce (1918–1998)	51
1. System finansowania ubezpieczenia społecznego w latach 1918–1939	51
1.1. System repartycji wydatków.....	54
1.2. System kapitałowego pokrycia przyznanych rent.....	56
1.3. System kapitałowego pokrycia przyszłych świadczeń ..	56
2. System finansowania ubezpieczenia społecznego w latach 1945–1998.....	64
2.1. Finansowanie funduszowe (1945–1950).....	64
2.2. Finansowanie budżetowe (1951–1964).....	69
2.3. Finansowanie budżetowo-funduszowe (1965–1986)....	73
2.4. Gospodarka funduszowa (1987–1998)	78
3. Działalność lokacyjna ubezpieczenia emerytalnego	84
3.1. Przedmiot działalności lokacyjnej.....	84
3.2. Działalność lokacyjna w okresie międzywojennym	87
3.3. Działalność lokacyjna w latach 1945–1989.....	96

Rozdział III. Transformacja systemu emerytalnego	
w Polsce	103
1. Wprowadzenie	103
2. Programy reform emerytalnych	106
3. Prywatyzacja jako źródło finansowania reformy emerytalnej.	126
4. Legislacja reformy emerytalnej	137
5. Zabezpieczenie emerytalne po 1998 r.	144
5.1. Emerytura z filaru I (repartycyjna, bazowa).....	147
5.2. Emerytura z filaru II (kapitałowa)	150
Rozdział IV. Aksjologia państwowo-rynkowego systemu emerytalnego	153
1. Wprowadzenie	153
2. Zmiana formuły emerytalnej	154
3. Zmiana formuły przezornościowej.....	161
3.1. Przezorność oparta na ubezpieczeniu	163
3.2. Przezorność oparta na oszczędzaniu	165
3.3. Przezorność oparta na inwestowaniu kapitałowym.....	168
Zakończenie	174
Indeks rzeczowy	177

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

FUSU.....	ustawa z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.)
KC.....	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
OFEU.....	ustawa z 28.8.1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. Nr 34, poz. 189 ze zm.)
SysUBSpołU.....	ustawa z 13.10.2005 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.)
SAUPr.....	ustawa z 25.7.2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. Nr 153, poz. 1269 ze zm.)

2. Czasopisma

GB	Gazeta Bankowa
MoP	Monitor Prawniczy
PS	Polityka Społeczna
POS	Praca i Opieka Społeczna
PUS	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych
PUSG	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych
PiZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
Rzeczp.	Rzeczpospolita
US.TP.....	Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i Praktyka
WUW	Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego

3. Inne skróty

BAS	Biuro Analiz Sejmowych
BSiAKS	Biuro Studiów i Analiz Kancelarii Senatu
CASE	Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych
Dz.U.	Dziennik Ustaw

Wykaz skrótów

FUS	Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IPiSS	Instytut Pracy i Spraw Socjalnych
MF	Ministerstwo Finansów
M.P.	Monitor Polski
MPiPS	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
nast.	następny (-a, -e)
Nr	numer
poz.	pozycja
PSPP	Polityka społeczna państwa polskiego 1918–1935, pr. zb., Warszawa 1935, nakładem Ministerstwa Opieki Społecznej
s.	strona (-y)
SGH	Szkoła Główna Handlowa
tekst jedn.	tekst jednolity
UE.....	Unia Europejska
UNESCO	Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Wykaz literatury

- Anioł W.*, Polityka socjalna Unii Europejskiej, Warszawa 2003.
- Anioł W.*, Kryzys finansowy w Europie – reperkusje dla polityki społecznej, PS 2011, Nr 4.
- Antonów K., M. Bartnicki*, Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Kraków 2004.
- Antonów K.*, Koszty obsługi otwartych funduszy emerytalnych a wysokość emerytury, PiZS 1999, Nr 12.
- Bagiński L.*, Możliwość czy iluzje, Rzeczp. z 14.4.1995 r.
- Bałtowski M.*, Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych. Przebieg i ocena, Warszawa 1998 r.
- Barr N.*, Ekonomia polityki społecznej, Poznań 1993.
- Baumgarten J.*, Ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa, starości i pozostałych na podstawie ordynacji ubezpieczeniowej z 19.7.1911 r., POS 1932, Nr 2.
- Baumgarten J.*, System repartycyjny pokrycia składki w ubezpieczeniu społecznym, PUS 1933, Nr 9.
- Bazowe I, II: Bazowe systemy emerytalno-rentowe w świecie, t. I, t. II, red. *S. Golinowska*, Studia i Materiały, IPiSS, Warszawa 1993, z. 16.
- Begg D., S. Fischer, R. Dornbusch*, Makroekonomia, Warszawa 2007.
- Belka M.*, Doktryna ekonomiczno-społeczna Milтона Friedmana, Warszawa 1986.
- Bińczycka-Majewska T.*, Wokół projektu zmian prawa rentowego, PiZS 1995, Nr 5.
- Borowczyk E.*, Powszechne ubezpieczenia emerytalno-rentowe we Włoszech, [w:] Bazowe, t. II.
- Borowczyk E.*, Próba oceny europejskich reform, PUS 1998, Nr 6.
- Breit M.*, Przesunięcia kapitalizacji w Polsce w dobie przesilenia, Prace Instytutu Konjunktury, Gospodarki i Cen 1934, Nr 4.
- Budnikowski A.*, Zadłużenie jako problem globalny, Warszawa 1991.
- Cameron R., L. Neal*, Historia gospodarcza świata. Od paleolitu do czasów nowożytnych, Warszawa 2004.
- Chechliński J.*, O tak zwanym zanikaniu ubezpieczeń społecznych, PUS 1955, Nr 8–9.
- Chybalski F.*, Fundusze emerytalne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, PS 2009, Nr 2.
- Ciepieleuski J., J. Kostrowicka, Z. Landau, J. Tomaszewski*, Historia gospodarcza świata XIX, XX wieku, Warszawa 1971.

- Czajka Z.*, Reformy emerytalne w Niemczech (2001) i w Wielkiej Brytanii (w latach 90), PS 2004, Nr 1.
- Czarnecki S.*, Problem polityki lokacyjnej długoterminowych ubezpieczeń społecznych, Warszawa 1936.
- Czepulis-Rutkowska Z.*, Bazowy system emerytalno-rentowy w USA, [w:] *Bazowe*, t. II.
- Czepulis-Rutkowska Z.*, Reformy emerytalne. Jaka przyszłość obowiązkowych systemów kapitałowych?, US.TP 2009, Nr 5.
- Dembisz K., B. Bereza*, W Ameryce Łacińskiej: wydarzenia, opinie, interpretacje, Rzeczp. z 15–16.9.1994 r.
- Drygałski J., J. Szlanta*, Czas odważnych decyzji, Rzeczp. z 4.4.1995 r.
- Duch K.*, Ubezpieczenia społeczne, Warszawa 1934.
- Encyklopedia Powszechna, PWN 1983, t. I.
- Ferrara P. J.*, Prywatyzacja ubezpieczeń społecznych (reforma chilijska 1980), GB 1989, Nr 33.
- Frankowski L.*, Od prawa ubogich do planu Beveridge'a, POS 1946, Nr 3.
- Garlicki R.*, O niektórych czynnikach kształtujących dzieje ubezpieczeń społecznych w Polsce międzywojennej, *Studia i Materiały z Historii Ubezpieczeń Społecznych w Polsce* 1986, z. 4.
- Gąszczak R.*, Finansowanie świadczeń socjalnych w krajach Wspólnoty Europejskiej – udział pracobiorców, pracodawców oraz państwa, *Struktura świadczeń*, MI ZUS 1995, Nr 4.
- Gliksman J.*, Ubezpieczenia społeczne, Warszawa 1933.
- Głębička K.*, Polityka społeczna w Unii Europejskiej. Aspekty aksjologiczne i empiryczne, Warszawa 2001.
- Golinowska S.*, Ewolucja i kierunki reform bazowych systemów emerytalno-rentowych w świecie, [w:] *Bazowe*, t. I.
- Golinowska S.*, System emerytur ustawowych w Niemczech, t. I, [w:] *Bazowe*, t. I.
- Golinowska S.*, Zmiany instytucjonalne w strefie społecznej, PS 1994, Nr 10.
- Golinowska S., M. Książkowski, J. Jończyk, A. Rajkiewicz, W. Szubert*, O nowy model polityki społecznej w Polsce, *Studia i Materiały, IPiSS*, Warszawa 1993, z. 1.
- Golinowska S.*, Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej. Studium ekonomiczne, Warszawa 1994.
- Golinowska S., J. Hausner*, Ekonomia polityczna reformy emerytalnej, Raporty CASE, Warszawa 1998, Nr 15.
- Gruszecki T.*, Powszechne uwłaszczenie przez indywidualne konta emerytalne, Rzeczp. 1995, Nr 289.
- Gruszecki T.*, Wyjście z pułapki, GB 1995, Nr 44.
- Hącia-Galdamer E.*, Pan Reynaldo i fundusz Ali Baby – dwadzieścia osiem lat po reformie emerytur w Chile, US.TP 2009, Nr 5.
- Hryniewicz J.*, Wartości, cele i zasady ubezpieczenia społecznego. Perspektywa historyczna i współczesna, [w:] *Ubezpieczenie społeczne w Polsce. 10 lat reformowania*, red. *J. Hryniewicz*, Warszawa 2011.

- Ivanka A.*, Inwestycje publiczne w czterolecie 1934/35-1937/38, *Polska Gospodarcza* 1939, Nr 14.
- Jackowiak U.*, Kilka uwag o ryzyku starości w prawie zabezpieczenia społecznego, [w:] *Ryzyko starości – problemy zabezpieczenia*, PSUS, Kraków 2007.
- Jeńdość w różnorodności. Studia z zakresu prawa pracy, zabezpieczenia społecznego i polityki społecznej. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Muszalskiemu, Warszawa 2009.
- Jędrasik-Jankowska I.*, Opinia do projektu inicjatywy ustawodawczej Senatu o ubezpieczeniach społecznych, BSiAKS 1992, z. 83.
- Jędrasik-Jankowska I.*, Ubezpieczenie emerytalne. Trzy filary. Warszawa 2001.
- Jędrasik-Jankowska I.*, Pojęcia i konstrukcje prawa zabezpieczenia społecznego, Warszawa 2010.
- Jastrzębowski W.*, Gospodarka niemiecka w Polsce 1939-1944, Warszawa 1946.
- Jończyk J.*, Opinia do projektu inicjatywy ustawodawczej Senatu o ubezpieczeniach społecznych, BSiAKS 1992, z. 87.
- Jończyk J.*, ZUS i fundusz ubezpieczeń – problemy modelowe, *Rzeczp.* 10.12.1992 r.
- Jończyk J.*, O nowy ład socjalny, *PS* 1993, Nr 3.
- Jończyk J.*, Propozycja resortu pracy, *Rzeczp.* z 6.8.1993 r.
- Jończyk J.*, Problemy finansowania ubezpieczenia społecznego w Polsce i innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej na drodze do gospodarki rynkowej, *MI ZUS* 1993, Nr 10.
- Jończyk J.*, Raport o reformie ubezpieczenia społecznego w Polsce, *MI ZUS* 1994, Nr 8.
- Jończyk J.*, 60 lat Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, *MI ZUS* 1995, Nr 1.
- Jończyk J.*, O reformie ubezpieczenia społecznego w Polsce, *Ekspertyzy. IPiSS* 1995, Nr 4.
- Jończyk J.*, System emerytalno-rentowy na rozdrożu, *Rzeczp.* z 14.5.1995 r.
- Jończyk J.*, Ubezpieczenie emerytalno-rentowe w latach 1989-1995, *MI ZUS* 1995, Nr 12.
- Jończyk J.*, Kosztowna prywatyzacja ryzyka starości, *Rzeczp.* z 23.4.1997 r.
- Jończyk J.*, O projekcie ustawy o emeryturach i rentach z FUS, *PS* 1998, Nr 10.
- Jończyk J.*, Prawo zabezpieczenia społecznego, Kraków 2006.
- Jorens Y.*, Zmiana polityki społecznej w Unii Europejskiej, *PS* 2005, Nr 3.
- K. W.*, Projekt ustawy o ubezpieczeniu społecznym, *PUS* 1932, Nr 3.
- Kalina-Prasznic U.*, Kontrowersje wokół reformowania systemów emerytalnych, *PUSG* 1997, Nr 7.
- Kalina-Prasznic U.*, Uwagi o reformowaniu systemu emerytalnego, *PiZS* 1997, Nr 9.
- Kalina-Prasznic U.*, Ubezpieczenie społeczne w procesie prywatyzacji gospodarki, *Polityka Gospodarcza, SGH* 1999, Nr 1.

- Kalina-Prasznic U.*, Konsekwencje rozszerzenia UE w obszarze socjalnym, [w:] Rozszerzenie Unii Europejskiej. Korzyści i koszty dla nowych krajów członkowskich, red. *J. Kundera*, WUW, Wrocław 2005.
- Kalina-Prasznic U.*, Aspekty socjalne Unii Europejskiej, [w:] Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej, red. *M. Klamut, E. Pancer-Cybulska*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Wrocław 2006, Nr 1099.
- Kalina-Prasznic U.*, Kontrowersje wokół europejskiego modelu socjalnego, [w:] Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej, red. *E. Pancer-Cybulska*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Wrocław 2006, Nr 21.
- Kalina-Prasznic U.*, Ochrona ryzyka starości a odrzucone paradygmaty społecznego ubezpieczenia emerytalnego, PS 2011, Nr 4.
- Kaliński J.*, Historia gospodarcza XIX i XX w., Warszawa 2004.
- Karóń T.*, Zasady funkcjonowania chilijskiego systemu emerytalnego, PUSG 1998, Nr 8/12.
- Kąkol K.*, Ubezpieczenia społeczne w Polsce, Łódź 1950.
- Kaliszewski J.*, Zarys historii gospodarczej (XIX i XX w.), Wrocław 2004.
- Kołodziejczyk K.*, System emerytalny we Włoszech, [w:] Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej, red. *T. Szumlicz, M. Żukowski*, Warszawa 2004.
- Kołodziejczyk K.*, Reformy strukturalne zabezpieczenia emerytalnego w Ameryce Łacińskiej, PS 1999, Nr 9.
- Kołodziejczyk K.*, Systemy emerytalne w Ameryce Łacińskiej. Od repartycji do kapitalizacji, Poznań 2004.
- Konstrukcje prawa emerytalnego, red. *T. Bińczycka-Majewska*, Kraków 2004.
- Kostrz-Kostecka A.*, Jakie będą fundusze emerytalne, Rzeczp. z 7.2.1996 r.
- Kowalik T.*, Czy umowa społeczna jest utopią?, [w:] Negocjacje. Droga do pakietu społecznego, IPISS, Warszawa 1995.
- Kroszel J.*, Podstawy polityki społecznej w gospodarce rynkowej, Opole 1994.
- Kozłowski S.G.*, System emerytalny i sytuacja emerytów w Stanach Zjednoczonych, PiZS 2002, Nr 8.
- Krzczkowski K.*, Idee przewodnie ubezpieczeń społecznych, Warszawa 1936.
- Księżopolski M.*, Spory o granice funkcji opiekuńczej państwa kapitalistycznego, PS 1986, Nr 5–6.
- Księżopolski M.*, Powszechne emerytury bazowe w krajach nordyckich, [w:] Bazy, t. I.
- Księżopolski M.*, Polityka społeczna w krajach transformacji. Jaki model się kształtuje? PS 2000, Nr 9.
- Kurowski P.*, Dylematy reformy systemu emerytalnego w Polsce, PS 1998, Nr 4.

- Kurowski P.*, Rozwój funduszy emerytalnych w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Warunki startu i funkcjonowania, Warszawa 2006.
- Landau L.*, Działalność lokacyjna ubezpieczeń społecznych i jej rola w życiu gospodarczym Polski w latach 1924–1933, Warszawa 1934.
- Landau L.*, Podstawowe kierunki rozwoju ubezpieczeń społecznych, [w:] Rozwój ubezpieczeń społecznych w Polsce, pr. zb., Wrocław 1991.
- Lechowicz T.*, Lokaty instytucji ubezpieczeń społecznych w nieruchomości, PUS 1934, Nr 36.
- Leksykon polityki gospodarczej, red. *U. Kalina-Prasznic*, Kraków 2005.
- Lorentowicz U.*, Model państwa opiekuńczego oraz społecznej gospodarki rynkowej a konkurencyjność gospodarki, Gospodarka Narodowa 1995, Nr 10.
- Lüchinger R.*, 12 ikon ekonomii. Od Smitha do Stiglitz, Warszawa 2007.
- Łazowski J.*, Wstęp do nauki o ubezpieczeniach, Sopot 2000, reprint z 1934 r. (adaptacja i red. naukowa *W.W. Mogiński*).
- Mackiewicz-Golnik L.*, Funkcje funduszu ubezpieczenia społecznego, Warszawa 1969.
- Mackiewicz-Golnik L.*, Powszechnie ubezpieczenie emerytalne. Aspekty ekonomiczne i problemy finansowania, Warszawa 1983.
- Mackiewicz-Golnik L.*, System finansowy ubezpieczeń społecznych, [w:] Rozwój ubezpieczeń społecznych w Polsce, pr. zb., Warszawa 1991.
- Makarzec P.*, Początki i rozwój ubezpieczeń społecznych, US.TP 2009, Nr 5.
- Mamrotowa W.*, Najnowsze zmiany w ubezpieczeniu społecznym, Warszawa 1949.
- Miklaszewski S.*, Kraje rozwijające się w światowym systemie gospodarczym, Warszawa 2007.
- Modliński E.*, Ubezpieczenia od wypadków, POS 1932, Nr 2.
- Morawski W.*, Kronika kryzysów gospodarczych, Warszawa 2003.
- Moroz P.*, Systemy finansowe stosowane w instytucjach społecznych w Polsce, Warszawa 1934.
- Moroz P.*, Systemy finansowe stosowane w instytucjach ubezpieczeń społecznych, PUS 1934, Nr 6.
- Modele reformy systemu emerytalno-rentowego i ścieżki dojścia. Kolejny etap dyskusji, red. *S. Golinowska*, Nowe Życie Gospodarcze. Klub 500, wyd. specjalne, Warszawa 1996.
- Morska N.*, Obowiązkowe fundusze emerytalne. Świat i Polska. Uniwersytet Szczeciński. Rozprawy i Studia, Szczecin 2004, t. 560.
- Muszalski W.*, *H. Pławucka*, *H. Szurgacz*, Problemy reformowania ubezpieczenia społecznego, PiZS 1994, Nr 7 (I), Nr 8 (II).
- Muszalski W.*, Racjonalizacja ubezpieczenia społecznego czy bieżąca polityka? Głos polemiczny, PiZS 1995, Nr 7.
- Muszalski W.*, System emerytalny w koncepcji Banku Światowego, PiZS 1999, Nr 7–8.
- Muszalski W.*, Ubezpieczenie społeczne. Podręcznik akademicki, Warszawa 2004.
- Muszalski W.*, Przemiany wieku emerytalnego, PS 2009, Nr 3.

- Oręziak L.*, OFE – zagrożenie dla finansów publicznych i emerytur, Analizy. BAS 2011, Nr 2.
- Oręziak L.*, Otwarte Fundusze Emerytalne – źródło długu publicznego, zysków dla PTE i złudzeń emerytów, [w:] Ubezpieczenie społeczne w Polsce. 10 lat reformowania, red. *J. Hrynkiewicz*, Warszawa 2011.
- Owczarek J.*, Redystrybucyjność bazowego systemu emerytalnego w Polsce, Rozprawy Ubezpieczeniowe 2009, Nr 7.
- Pędzierski A.*, Należy obniżyć dotychczasowe obciążenia pracodawców, Rzeczp. z 19.3.1997 r.
- Pinera J.*, Bagno ubezpieczeń społecznych, Centrum im. A. Smitha, Warszawa 1995, z. 4.
- Piotrowski J.*, Zabezpieczenie społeczne. Problematyka i metody, Warszawa 1966.
- Piwożński Z.*, Budżet państwowy Polski Ludowej, Warszawa 1961.
- Podstawy ekonomii, red. *R. Milewski*, Warszawa 1999.
- Polityka społeczna państwa polskiego 1918–1935, pr. zb., Warszawa 1935.
- Polityka społeczna w Polsce. Synteza badań, oprac. *J. Auleytner* i *M. Księżopolski*, Warszawa 1990.
- Poznański T.*, Kilka słów w obronie idei ubezpieczenia, PUS 1934, Nr 11.
- Prasznic U.*, Finansowanie ubezpieczenia społecznego pracowników, WUW, Prawo CXCIX, Wrocław 1990.
- Prasznic U.*, O modelu finansowania ubezpieczenia społecznego, [w:] Ubezpieczenie społeczne dziś i jutro, PSUS, Warszawa 1990.
- Prasznic U.*, Działalność lokacyjna ubezpieczeń społecznych, PiZS 1991, Nr 5.
- Prasznic U.*, Finansowanie emerytur, PS 1991, Nr 8.
- Prasznic U.*, O kontrowersjach w finansowaniu ubezpieczenia emerytalnego, Rzeczp. z 25.5.1992 r.
- Prasznic U.*, Udział państwa w finansowaniu ubezpieczenia społecznego, MIZUS1993, Nr 1.
- Prasznic U.*, Ewolucja dochodów ubezpieczenia społecznego ze składki i dotacji budżetowej (w systemie pozarolniczym), MIZUS1994, Nr 8.
- Pressburger M., A. Wanatowski.*, O kalkulacji emerytalnych ubezpieczeń społecznych, PUS 1933, Nr 8.
- Problemy emerytur, rent i opieki zdrowotnej, PSUS, Warszawa–Wrocław 1992.
- Problemy finansowania i organizacji ubezpieczenia emerytalno-rentowego, PSUS, Osuchów 1993.
- Problemy ochrony społecznej w Europie Środkowej i Wschodniej, PS 1995, Nr 10.
- Problemy prawa ubezpieczeń społecznych, red. *B. Wagner*, Kraków 1996.
- Radzimowski Z.*, O rozwoju planowania finansowego w instytucjach ubezpieczeń społecznych, PUS 1952, Nr 7.
- Radzimowski Z.*, Ubezpieczenie społeczne, [w:] Finanse Polski Ludowej w latach 1944–1960, pr. zb., Warszawa 1964.

- Radzimowski Z.*, Finanse ubezpieczeń społecznych, [w:] Finanse Polski Ludowej w trzydziestoleciu (1944–1973), Warszawa 1975.
- Radzimowski Z.*, Dochody ubezpieczeń społecznych w Polsce (1945–1968), *Studia i Materiały z Historii Ubezpieczeń Społecznych w Polsce*, ZUS, Warszawa 1984, z. 2.
- Ratajczak J.*, System emerytalny w Niemczech, [w:] *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, red. *T. Szumlicz, M. Żukowski*, Warszawa 2004.
- Romer D.*, Makroekonomia dla zaawansowanych, Warszawa 2000.
- Rutkowski W.*, Bazowy system emerytur powszechnych w Holandii, [w:] *Bazowe*, t. II.
- Rutkowski W.*, Ewolucja szwedzkiego państwa dobrobytu, *PS* 2005, Nr 4.
- Rymsza M.*, Podstawowe dylematy zabezpieczenia społecznego w Polsce, *PiZS* 1997, Nr 4.
- Rymsza M.*, Reforma bazowego filaru ubezpieczeń społecznych, *PUS* 1998, Nr 7–8.
- Rymsza M.*, Stan i perspektywy reformy ubezpieczeń społecznych w Polsce, *PUS* 1998, Nr 3 (I), Nr 4 (II).
- Rymsza M.*, Redystrybucja i więziotwórcza funkcja ubezpieczenia społecznego a ewolucja systemu emerytalnego w Polsce, [w:] *Ubezpieczenie społeczne w Polsce. 10 lat reformowania*, red. *J. Hrynkiewicz*, Warszawa 2011.
- Sadurski W.*, Neoliberalny system wartości, Warszawa 1980.
- Sempruch Ż.*, Ubezpieczenia społeczne, *Rzeczp.* z 20.3.1997 r.
- Słownik historii myśli ekonomicznej, red. *E. Kundera*, Kraków 2004.
- Sowiński T.*, Finanse ubezpieczeń emerytalnych, Warszawa 2009.
- Sobolewska B., M. Sobolewski*, Myśl polityczna XIX i XX w. Liberalizm, Warszawa 1978.
- Solska J.*, Generalna emerytura, *Polityka* 1999, Nr 5.
- Stankiewicz W.*, Historia myśli ekonomicznej, Warszawa 1998.
- Stańko D.*, Reforma systemu emerytalnego w Chile. Siewy i zbiory, *Fundusze Emerytalne* 1998, Nr 1.
- Strzelecka M., G. Uścińska*, Bazowe systemy emerytalne we Francji, [w:] *Bazowe*, t. I.
- Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, red. *T. Szumlicz, M. Żukowski*, Warszawa 2004.
- Sz.K.*, Argentynskie lekcje, *Rzeczp.* z 3.11.1998 r.
- Szubert W.*, Plan Beveridge'a, Łódź 1946.
- Szubert W.*, Refleksje nad reformą ubezpieczenia społecznego, *PiZS* 1991, Nr 4.
- Szubert W.*, System emerytalny w obliczu niezbędnych zmian, *PiZS* 1993, Nr 8.
- Szubert W.*, Ubezpieczenie społeczne. Zarys systemu, Warszawa 1987.
- Szumlicz T.*, Ubezpieczenie społeczne. Teoria dla praktyki, Warszawa 2005.

- Ślebza K.*, Prawo do emerytury w systemie zdefiniowanej składki, [w:] *Konstrukcje prawa emerytalnego*, red. *T. Bińczycka-Majewska*, Kraków 2004.
- Teisseyre K.*, Problemy z zakresu działalności lokacyjnej rentowych ubezpieczeń społecznych na tle praktyki polskich instytucji ubezpieczeniowych, PUS 1938, Nr 3–4.
- Topiński W., M. Wiśniewski*, Projekt systemu dodatkowych ubezpieczeń emerytalno-rentowych, Warszawa 1991.
- Topiński W., M. Wiśniewski*, Zarys propozycji reformy systemu emerytalno-rentowego, PiZS 1991, Nr 2.
- Ubezpieczenia gospodarcze, red. *T. Sangowski*, Warszawa 1998.
- Ubezpieczenie społeczne dziś i jutro, Seminarium z okazji 70-lecia ubezpieczeń społecznych w Polsce, PSUS, Warszawa, listopad 1990.
- Ubezpieczenie społeczne w Polsce, 10 lat reformowania, red. *J. Hrynkiewicz*, Warszawa 2011.
- Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. Podstawowe problemy i wyzwania, Kancelaria Senatu, Warszawa 1997.
- Uścińska G.*, Świadczenia z ubezpieczenia społecznego w regulacjach międzynarodowych i polskich. Studium porównawcze, Warszawa 2005.
- Uziak W.*, Modele mechanizmów dostosowawczych świadczeń rentowych w reprezentatywnych państwach europejskich, PiZS 1982, Nr 2.
- Walewska D.*, Bezpieczne lokaty na stare lata, Rzeczp. z 16.1.1995 r.
- Wanatowski A., M. Pressburger*, Systemy finansowe ubezpieczeń społecznych, PUS 1937, Nr 5.
- Wielka Encyklopedia Powszechna, PWN, tom: Polska, Warszawa 1967.
- Więckowska B.*, System emerytalny w Danii, [w:] *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, red. *T. Szumlicz, M. Żukowski*, Warszawa 2004.
- Winięcki J.*, List do emeryta, *Życie Warszawy* z 21.7.1993 r., *Wprost* z 21.7.1993 r.
- Wiśniewski J.*, Ewolucja szwedzkiego i brytyjskiego modelu polityki społecznej w latach 1993–2003, Warszawa 2005.
- Wiśniewski M.*, Perspektywy reformy finansowania pracowniczych ubezpieczeń emerytalno-rentowych w Polsce, [w:] *Ubezpieczenie społeczne dziś i jutro. Seminarium z okazji 70-lecia ubezpieczeń społecznych w Polsce*, PSUS, Warszawa, listopad 1990.
- Wojnarski D.*, Powszechna historia gospodarcza, Warszawa 2004.
- Wścieklica B.*, Rola ubezpieczeń społecznych na tle zagadnienia czynników sztywnych w rozwoju koniunkturalnym, PUS 1936, Nr 2.
- Zagrożenia i szanse polityki społecznej w Polsce w okresie transformacji, red. *M. Księżopolski, J. Supińska*, Warszawa 1993.
- Zawadzki J.*, Kryzys gospodarczy a ubezpieczenie społeczne w Polsce, PUS 1935, Nr 5.
- Zieliński P.*, System emerytalny w Holandii, [w:] *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, red. *T. Szumlicz, M. Żukowski*, Warszawa 2004.
- Zieliński T.*, Ubezpieczenia społeczne pracowników, Warszawa–Kraków 1994.

- Żukowski M.*, Zabezpieczenie społeczne – 50 lat po Beveridge’u, PS 1993, Nr 7.
- Żukowski M.*, Reformy emerytalne w Europie, Poznań 2006.
- Żukowski M.*, Funkcjonowanie systemów emerytalnych w Chile i Argentynie, [w:] Dziesięć lat reformy emerytalnej w Polsce, red. *B. Wagner, J. Gajos*, PSUS, Kudowa Zdrój 2009.
- Żukowski M.*, Związki zabezpieczenia emerytalnego z gospodarką, [w:] Jedność w różnorodności. Studia z zakresu prawa pracy, zabezpieczenia społecznego i polityki społecznej. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Muszalskiemu, Warszawa 2009.
- Żuławska M.*, Od gospodarki państwowej do wolnorynkowej, Rzeczp. z 15–16.10.1994 r.
- Żyżyński J.*, System emerytalny jako element logiki systemu finansowego gospodarki, [w:] Ubezpieczenie społeczne w Polsce. 10 lat reformowania, red. *J. Hrynkiewicz*, Warszawa 2011.

Wstęp

Prawo do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego ujęte jest w art. 67 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r., w rozdziale II zatytułowanym „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”, w grupie „Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne”. Jego usytuowanie w ustawie zasadniczej stanowi wyraźny sygnał, co do wartości i rangi tego prawa w państwie i współczesnym społeczeństwie.

Obywatelskie prawo do zabezpieczenia emerytalnego należy do tzw. praw drugiej generacji, których unormowanie kształtujące ład społeczny stanowi istotny problem socjalny, gospodarczy i polityczny. Przedmiotem sporów staje się nie tylko zamieszczenie tych praw w Konstytucji, a przede wszystkim nadanie im właściwego kształtu, który zależy nie tylko od woli prawodawcy, jak to ma miejsce w odniesieniu do tzw. praw pierwszej generacji (prawa wolności osobistej, wolności sumienia i religii, zakazu tortur i in.), ale i od ekonomicznej wydolności państwa.

Prawo do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego ma w tej grupie szczególne znaczenie, ze względu na zakres podmiotowy (powszechność, przymusowość) oraz mikro i makroekonomiczne skutki (poziom życia ludzi starych, popyt konsumpcyjny, koszty pracy, obciążenie budżetu państwa). Jest ono wykładnikiem standardu cywilizacyjnego oraz wyrazem troski państwa o zapewnienie wszystkim obywatelom bezpieczeństwa socjalnego w okresie starości.

Społeczne zabezpieczenie emerytalne dotyczy ryzyka socjalnego, jakim jest dożycie określonego ustawowo wieku (starości). Ochrona tego ryzyka to zapewnienie świadczenia w razie jego wystąpienia, co oznacza, że uprawnienie to przysługuje z mocy prawa z gwarancją państwa. Prawna regulacja systemu emerytalnego, w którym zarówno gromadzenie uprawnień, jak i pobieranie świadczenia mają charakter długookresowy – wymaga trwałości i stabilności, bez których nie może on należycie spełniać swych funkcji. Z drugiej strony, szczegółowe uregulowania (parametry systemu) muszą uwzględniać zmienności warunków społecznych i gospodarczych, które oddziałują na poziom dochodów (składki, podatki) i wydatków (świadczenia) funduszy emerytalnych.

W miarę zmiany owych warunków dokonują się przekształcenia w organizacji i finansowaniu społecznego zabezpieczenia emerytalnego. Katalizatorem przebudowy systemów emerytalnych w przeszłości były kryzysy gospodarcze, które destabilizując finanse ubezpieczeń zaostrzały konflikty społeczne.